

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 12ης Σεπτεμβρίου 2000 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-180/98 έως C-184/98,

που έχουν ως αντικείμενο αιτήσεις του Kantongerecht te Nijmegen (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με τις οποίες ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Pavel Pavlov κ.λπ.

και

Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 86 ΕΚ),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, J. C. Moitinho de Almeida (εισηγητή), D. A. O. Edward, L. Sevón και R. Schintgen, προέδρους τμήματος, P. J. G. Karpeyn, C. Gulmann, J.-P. Puissochet και M. Wathelet, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs

γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- το Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten, εκπροσωπούμενο από τους E. H. Rijnacker Hordijk, δικηγόρο Βρυξελλών, και C. J. J. C. van Nispen, δικηγόρο Χάγης,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. A. Fierstra, προϊστάμενο της υπηρεσίας ευρωπαϊκού δικαίου στο Υπουργείο Εξωτερικών,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Β. Κυριαζόπουλο, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τη Γ. Αλεξάκη, δικηγόρο στην ειδική νομική υπηρεσία Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Rispal-Bellanger, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον C. Chavance, γραμματέα εξωτερικών υποθέσεων στην ίδια διεύθυνση,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Wils και H. van Vliet, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 11ης Ιανουαρίου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαρτίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με πέντε διατάξεις της 8ης Μαΐου 1998, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 15 Μαΐου 1998, το Kantongerecht te Nijmegen υπέβαλε βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ) τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 86 ΕΚ).
- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο πέντε διαφορών μεταξύ, αφενός, των ειδικευμένων ιατρών Pavlov, Van der Shaaf, Kooyman, Weber και Slappendel (στο εξής: Pavlov κ.λπ.) και, αφετέρου, του Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten (Ταμείου συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών, στο εξής: Ταμείο συντάξεων) σχετικά με άρνηση των Pavlov κ.λπ. να καταβάλλουν τις εισφορές τους στο Ταμείο συντάξεων, με την αιτιολογία ιδίως ότι η υποχρεωτική υπαγωγή στο ταμείο αυτό, λόγω της οποίας τους ζητούνται οι πιο πάνω εισφορές, είναι αντίθετη προς τα άρθρα 85, 86 και 90 της Συνθήκης.

Η εθνική νομοθεσία

- 3 Το ολλανδικό συνταξιοδοτικό καθεστώς έχει τρία βάρη.
- 4 Το πρώτο αποτελείται από την κατά νόμον βασική σύνταξη, η οποία χορηγείται από το Δημόσιο σύμφωνα με τον *Algemene Ouderdomswet* (νόμο περί γενικού συστήματος συντάξεων γήρατος) και τον *Algemene Nabestaandenwet* (νόμο περί γενικευμένης ασφάλισης των επιζώντων). Το υποχρεωτικό αυτό εκ του νόμου σύστημα παρέχει σε ολόκληρο τον πληθυσμό δικαίωμα λήψης συντάξεως μειωμένου ποσού, ανεξάρτητου από τον μισθό που πράγματι λαμβανόταν προηγουμένως και υπολογιζόμενου βάσει του κατά νόμον κατώτατου μισθού.
- 5 Το δεύτερο βάρη αποτελείται από τις επικουρικές συντάξεις, οι οποίες παρέχονται σε συνάρτηση με επαγγελματική δραστηριότητα, μισθωτή ή ανεξάρτητη, και, στις περισσότερες περιπτώσεις, συμπληρώνουν τη βασική σύνταξη. Οι επικουρικές αυτές συντάξεις καταβάλλονται συνήθως, εντός του πλαισίου συλλογικών συνταξιοδοτικών συστημάτων που ισχύουν για συγκεκριμένο τομέα της οικονομίας, για συγκεκριμένο επάγγελμα ή για τους εργαζόμενους συγκεκριμένης επιχειρήσεως, από ταμεία συντάξεων στα οποία η υπαγωγή κατέστη υποχρεωτική βάσει διαφόρων νομοθετημάτων και, μεταξύ αυτών, όπως στις υποθέσεις των κύριων δικών, του *Wet van 29 juni 1972 betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling* (νόμου της 29ης Ιουνίου 1972 περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε επαγγελματικό συναξιοδοτικό σύστημα, στο εξής: *BrgW*).
- 6 Το τρίτο βάρη αποτελείται από ατομικές συμβάσεις συνταξιοδοτικής ασφάλισης ή ασφάλειας ζωής, οι οποίες μπορούν να συναφθούν επί προαιρετικής βάσεως.
- 7 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β, του *BrgW*, ο επαγγελματίας είναι το φυσικό πρόσωπο που ασκεί σε συγκεκριμένο επαγγελματικό τομέα το επάγγελμα που αντιστοιχεί σε αυτόν τον επαγγελματικό τομέα.

- 8 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του BrpW ορίζει ότι ο Υπουργός Κοινωνικών Υποθέσεων και Απασχολήσεως δύναται, κατόπιν αιτήσεως μας ή περισσότερων επαγγελματικών οργανώσεων που θεωρεί αρκούντως αντιπροσωπευτικές του σχετικού επαγγελματικού κλάδου, να καταστήσει για όλα τα μέλη του οικείου επαγγέλματος ή για ορισμένες κατηγορίες μελών του επαγγέλματος αυτού υποχρεωτική την υπαγωγή σε επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα που έχει συσταθεί από μέλη του εν λόγω επαγγέλματος. Η αίτηση που υποβάλλεται στον υπουργό από επαγγελματική οργάνωση πρέπει προηγουμένως να έχει δημοσιευθεί, οι δε τρίτοι ενδιαφερόμενοι μπορούν να γνωστοποιήσουν την άποψή τους. Πριν λάβει την απόφασή του, ο υπουργός δύναται να διαβουλευθεί με το Sociaal-Economische Raad (Κοινωνικό και Οικονομικό Συμβούλιο) και το Verzekeringskamer (Ασφαλιστικό Επιμελητήριο).
- 9 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, του BrpW, ένα επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα μπορεί να συσταθεί με έναν από τους τρεις ακόλουθους τρόπους:
- α) με το να ιδρυθεί επαγγελματικό ταμείο συντάξεων που να ενεργεί ως το μοναδικό εκτελεστικό όργανο του συστήματος αυτού·
  - β) με το να υποχρεωθούν οι περί των οποίων πρόκειται επαγγελματίες να θέσουν σε εφαρμογή το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα μέσω ατομικών συμβάσεων ασφάλισης που θα συναφθούν, κατόπιν ελεύθερης επιλογής του υπαγομένου στο σύστημα, με το προαναφερθέν στο στοιχείο α' επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, εφόσον το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα προβλέπει τη δυνατότητα αυτή, ή με ασφαλιστή που έχει την απαιτούμενη άδεια·
  - γ) με το να δημιουργηθεί συνταξιοδοτικό σύστημα του οποίου το ένα μέρος έχει τη μορφή που περιγράφεται στο στοιχείο α' και το άλλο μέρος έχει τη μορφή που περιγράφεται στο στοιχείο β'.

- 10 Το άρθρο 2, παράγραφος 3, του BrgW ορίζει ότι, για να μπορέσει μια επαγγελματική οργάνωση να ζητήσει να καταστεί υποχρεωτική η υπαγωγή στο επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα που έχει συστήσει, οφείλει να ιδρύσει ένα νομικό πρόσωπο που θα παρεμβαίνει:
- α) είτε ως ταμείο συντάξεων που θα θέτει σε εφαρμογή το συνταξιοδοτικό σύστημα,
  - β) είτε ως όργανο εποπτείας που θα φροντίζει να τηρούν οι περί των πρόκειται επαγγελματίες την υποχρέωση ασφαλίστως τους σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο b, του BrgW,
  - γ) είτε εν μέρει ως ταμείο συντάξεων και εν μέρει ως όργανο εποπτείας.
- 11 Σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 4, του BrgW, ο υποχρεωτικός χαρακτήρας του συστήματος συνεπάγεται την υποχρέωση εκείνων για τους οποίους συστάθηκε να τηρούν τις διατάξεις που θεσπίζονται συναφώς από το καταστατικό και τους κανονισμούς του νομικού προσώπου.
- 12 Το άρθρο 2, παράγραφος 6, του BrgW παρέχει στον αρμόδιο υπουργό την ευχέρεια να καταργήσει την υποχρεωτική υπαγωγή. Το άρθρο 2, παράγραφος 7, διευκρινίζει ότι η υποχρεωτική υπαγωγή καταργείται αν μεταβληθεί η οικονομική βάση του νομικού προσώπου ή τροποποιηθούν το καταστατικό και οι κανονισμοί του, εκτός αν ο υπουργός δηλώσει ότι δεν έχει αντιρρήσεις σχετικά με τις αλλαγές αυτές. Πριν λάβει την απόφασή του, ο υπουργός δύναται να διαβουλευθεί με το Κοινωνικό και Οικονομικό Συμβούλιο και το Ασφαλιστικό Επιμελητήριο.

- 13 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, του BrgW ορίζει ότι αν δεν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις ο υπουργός δεν μπορεί να δεχθεί την αίτηση να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή. Έτσι, στα μέλη του επαγγέλματος πρέπει να έχει γνωστοποιηθεί η πρόθεση της επαγγελματικής οργανώσεως να ζητήσει την έκδοση υπουργικής αποφάσεως περί υποχρεωτικής υπαγωγής, το σύστημα πρέπει να έχει οικονομική βάση της οποίας η στερεότητα αποδεικνύεται με αιτιολογημένη αναλογιστική αξιολόγηση και το καταστατικό και οι κανονισμοί του ταμείου συντάξεων πρέπει να τηρούν τις προδιαγραφές του BrgW και να εξασφαλίζουν επαρκώς τα συμφέροντα των ασφαλισμένων και των άλλων ενδιαφερομένων.
- 14 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του BrgW ορίζει ότι το καταστατικό και οι κανονισμοί του νομικού προσώπου περιέχουν διατάξεις σχετικά, μεταξύ άλλων, με τον ορισμό του επαγγέλματος για το οποίο ισχύει το συνταξιοδοτικό σύστημα, τη διαχείριση του νομικού προσώπου, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ασφαλισμένων, καθώς και τη στάση έναντι των προσώπων που έχουν επιφυλάξεις ηθικής τάξεως σε σχέση με κάθε μορφή ασφαλίσεως.
- 15 Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, του BrgW, ορισμένα επί πλέον ζητήματα πρέπει να ρυθμίζονται από το καταστατικό και τους κανονισμούς του νομικού προσώπου που παρεμβάινει ως το ταμείο συντάξεων υπό τη διαχείριση του οποίου τελεί το συνταξιοδοτικό σύστημα. Τα ζητήματα αυτά ανάγονται ιδίως στη σύνθεση των εσόδων και στις χρηματικές τοποθετήσεις του ταμείου.
- 16 Το άρθρο 8, παράγραφος 3, του BrgW παρέχει στον αρμόδιο υπουργό την εξουσία να εκδίδει οδηγίες σχετικά με τα ζητήματα που απαριθμούνται στις δύο πρώτες παραγράφους. Έτσι, ο υπουργός έχει εκδώσει οδηγίες για τη στάση έναντι των προσώπων που έχουν επιφυλάξεις ηθικής τάξεως σχετικά με την ασφάλιση. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν να απαλλαγούν από την υποχρέωση υπαγωγής σε επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα αν είναι σε θέση να αποδείξουν ότι δεν έχουν προσφύγει σε κανένα είδος ασφαλίσεως.
- 17 Τα άρθρα 9 και 10 του BrgW καθορίζουν τον τρόπο που ένα επαγγελματικό ταμείο συντάξεων πρέπει να διαχειρίζεται τους συλλεγόμενους πόρους. Κατά το άρθρο 9,

το ταμείο συντάξεων οφείλει κατ' αρχήν να μεταφέρει ή αντασφαλίζει τους κινδύνους που συνδέονται με τις συνταξιοδοτικές υποχρεώσεις, συνάπτοντας συμβάσεις με ασφαλιστικές εταιρίες. Ωστόσο, κατά το άρθρο 10 του BrgW, ένα ταμείο συντάξεων μπορεί, κατ' εξαίρεση, να διαχειρίζεται και να τοποθετεί το ίδιο, με δικό του κίνδυνο, τα συλλεγόμενα κεφάλαια, αν υποβάλει στις εποπτεύουσες αρχές σχέδιο διαχειρίσεως και αναλογιστική αξιολόγηση που να εξηγούν με ποιον τρόπο προτίθεται να αντιμετωπίσει τον οικονομικό και αναλογιστικό κίνδυνο. Επί πλέον, το σχέδιο αυτό πρέπει να εγκριθεί από το Ασφαλιστικό Επιμελητήριο.

- 18 Το άρθρο 12 του BrgW προσθέτει ότι ο απολογισμός ενός ταμείου συντάξεων που έχει αναλάβει το ίδιο τη διαχείρισή του πρέπει να αποδεικνύει ότι τα περιουσιακά του στοιχεία είναι επαρκή για να καλύψουν τις συμβατικώς ανειλημμένες συνταξιοδοτικές υποχρεώσεις του. Σύμφωνα με τα άρθρα 9, παράγραφοι 2 και 3, και 10, παράγραφος 2, του BrgW, το επαγγελματικό ταμείο συντάξεων οφείλει να υποβάλλει κατά τακτά χρονικά διαστήματα στο Ασφαλιστικό Επιμελητήριο εκθέσεις που να εμφανίζουν πλήρως την οικονομική του κατάσταση και να δείχνουν ότι τηρεί τις προδιαγραφές του νόμου. Το Ασφαλιστικό Επιμελητήριο εκτελεί την αποστολή του εποπτείας του ταμείου συντάξεων στηριζόμενο στις εκθέσεις αυτές.
- 19 Το άρθρο 26 του BrgW διευκρινίζει ότι, σε ειδικές ατομικές περιπτώσεις, ο Υπουργός Κοινωνικών Υποθέσεων και Απασχόλησεως δύναται να επιτρέψει παρέκκλιση από ορισμένες διατάξεις του BrgW. Δύναται, μεταξύ άλλων, να χορηγήσει άνευ όρων ή υπό προϋποθέσεις απαλλαγή, επί ορισμένο χρονικό διάστημα ή επ' αόριστον, από την υποχρέωση υπαγωγής.
- 20 Από την απάντηση της Ολλανδικής Κυβερνήσεως στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο υπουργός δύναται να χορηγήσει απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής μόνο σε ειδικές περιπτώσεις όπου η συστηματική εφαρμογή του BrgW θα είχε ως αποτέλεσμα δυσανάλογη βλάβη ατομικών συμφερόντων, χωρίς το σχετικό ταμείο να έχει θεσπίσει διατάξεις για την αποτροπή των συνεπειών αυτών. Η ευχέρεια του υπουργού να χορηγήσει απαλλαγή δεν έχει ως σκοπό να παρασχεθεί ένα μέσο έννομης προστασίας κατά της αποφάσεως του ταμείου συντάξεων να μη χορηγήσει απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής.

- 21 Βάσει του άρθρου 27 του BrgW, η μη τήρηση της υποχρέωσης υπαγωγής αποτελεί αξιόποινη πράξη.
- 22 Το άρθρο 31 του BrgW προσθέτει ότι το επαγγελματικό ταμείο συντάξεων δύναται να εκδίδει δεσμευτικά εντάλματα πληρωμής για την είσπραξη των απλήρωτων εισφορών.
- 23 Κατά την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου που οδήγησε στην ψήφιση του BrgW, το σχετικό «συλλογικό συνταξιοδοτικό σύστημα» έχει ως αντικείμενο να καταστεί δυνατή «η προσαρμογή του εισοδήματος των συνταξιούχων στην αύξηση του γενικού επιπέδου εισοδημάτων», «η συμμετοχή των νεότερων μελών του επαγγέλματος, μέσω ενός συστήματος αντισταθμίσεως των εισφορών ή παραλλαγών του συστήματος αυτού, στα μεγαλύτερα βάρη των παροχών υπέρ των πρεσβυτέρων μελών του επαγγέλματος» και η «αναγνώριση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για έτη προγενέστερα της ενάρξεως ισχύος του συνταξιοδοτικού συστήματος». Οι στόχοι αυτοί θα μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω ενός κοινού συστήματος, «αρκεί, κατ' αρχήν, όλοι όσοι ανήκουν στον σχετικό επαγγελματικό τομέα να υπαχθούν στο σύστημα αυτό».
- 24 Κατά τις συζητήσεις στη Βουλή σχετικά με τον BrgW, η Ολλανδική Κυβέρνηση είπε:

«η διαχείριση των κλαδικών ταμείων συντάξεων έχει ως σκοπό να γίνει για το σύνολο των ασφαλισμένων (νέων και ηλικιωμένων) πραγματικότητα το από κοινωνικής απόψεως καλύτερο δυνατό συνταξιοδοτικό σύστημα. Οι συντάκτες του παρόντος νομοσχεδίου θεωρούν αδιανόητο ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά όσον αφορά τα επαγγελματικά ταμεία συντάξεων. Ακριβώς όπως ένα κλαδικό ταμείο συντάξεων, έτσι και ένα επαγγελματικό ταμείο συντάξεων δεν θα ιδρυθεί ως εμπορική επιχείρηση, αλλά ως επιχείρηση κοινωνικού σκοπού που θα λειτουργεί όσο το δυνατόν καλύτερα για τους ασφαλισμένους του στο πλαίσιο της εκατέρωθεν κοινωνικής σχέσεώς τους. Εν προκειμένω, οι εμπορικές πτυχές δύσκολα μπορούν να αναχθούν σε αρχή.

Στο μέτρο αυτό, το ύψος των εισφορών των επαγγελματιών δεν θα πρέπει να καθορίζεται από το αν “θα μπορούσαν ίσως να βρουν κάτι καλύτερο και φθηνότερο στην αγορά”, αλλά από τον βαθμό της αλληλεγγύης στον σχετικό επαγγελματικό κλάδο.

(...)

Σε ένα σχέδιο νόμου-πλαισίου όπως το υπό συζήτηση, το συμφέρον των επαγγελματιών ως ομάδας πρέπει να μπορεί να γίνεται σεβαστό. Τούτο συνεπάγεται την υποχρέωση όλων κατ’ αρχήν των επαγγελματιών του σχετικού κλάδου να προσχωρήσουν στο ταμείο συντάξεων. Αν σε ειδικές περιπτώσεις η επιταγή αυτή οδηγεί στη διαπίστωση ότι η εν λόγω υποχρέωση δεν αντιστοιχεί στο ατομικό συμφέρον ενός ή περισσότερων επαγγελματιών του τομέα, η αναντιστοιχία αυτή θα πρέπει κατ’ αρχήν να γίνεται δεκτή: πράγματι, κάθε γενικός κανόνας περιορίζει μια ατομική ελευθερία.»

Το καταστατικό και ο κανονισμός συντάξεων του Ταμείου συντάξεων

25 Ο επαγγελματικός τομέας των ειδικευμένων ιατρών, ο οποίος εκπροσωπείται από τη Landelijke Specialisten Vereniging der Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (Εθνική Ένωση των ειδικευμένων ιατρών της Ολλανδικής Βασιλικής Εταιρίας για την προαγωγή της ιατρικής, στο εξής: LSV), συνέστησε το 1973 ένα επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα, το οποίο διέπεται από καταστατικό και κανονισμό συντάξεων.

26 Σύμφωνα με το καταστατικό αυτό, το Ταμείο συντάξεων συστάθηκε υπό μορφήν ιδρύματος. Είναι νομικό πρόσωπο, υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, στοιχείο c, του ΒrgW, που παρεμβαίνει εν μέρει ως ασφαλιστής για δικό του λογαριασμό και εν μέρει ως όργανο εποπτείας στο οποίο έχει ανατεθεί να φροντίζει ώστε τα μέλη του επαγγέλματος να ασφαλιζονται τα ίδια επί ατομικής βάσεως.

- 27 Με υπουργική απόφαση της 18ης Ιουνίου 1973 (*Nederlandse Staatscourant* 1973, σ. 121), η οποία ελήφθη βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, του BrgW, η υπαγωγή στο σύστημα κατέστη υποχρεωτική κατόπιν αιτήσεως της LSV. Από τις 31 Ιανουαρίου 1997 ο Order van Medische Specialisten (Σύλλογος Ειδικευμένων Ιατρών, στο εξής: OMS) υποκατέστησε την LSV ως αντιπροσωπευτική επαγγελματική οργάνωση. Περί τους 8 000 από τους 15 000 ανεξάρτητους ή μισθωτούς ειδικευμένους ιατρούς των Κάτω Χωρών είναι μέλη του OMS.
- 28 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού συντάξεων προβλέπει την υπαγωγή στο συνταξιοδοτικό σύστημα κάθε ειδικευμένου ιατρού ο οποίος είναι εγγεγραμμένος στο μητρώο των ειδικευμένων ιατρών που είναι αναγνωρισμένοι σύμφωνα με τους εσωτερικούς κανόνες της Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, ο οποίος ασκεί σε αυτό το κράτος μέλος το επάγγελμα του ειδικευμένου ιατρού και ο οποίος δεν έχει ακόμη φθάσει στο 65ο έτος της ηλικίας του.
- 29 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού συντάξεων παρέχει σε ορισμένες κατηγορίες ειδικευμένων ιατρών τη δυνατότητα να ζητήσουν απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής. Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση του ειδικευμένου ιατρού ο οποίος:
- πιθανολογείται ότι, κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους, θα ασκήσει το επάγγελμά του βάσει συμβάσεως εργασίας, οπότε εμπίπτει σε:
    - α) συνταξιοδοτικό σύστημα του οποίου ο τρόπος λειτουργίας καθορίζεται με βάση άλλον νόμο εκτός του Pensioen- en spaarfondsenwet (νόμου περί ταμείων συντάξεων και ταμειυτηρίων), του Wet houdende vaststelling van een regeling betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds

(νόμου περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε κλαδικό ταμείο συντάξεων, στο εξής: BPW) και του BrgW ή με κανονιστική πράξη της διοικήσεως·

β) συνταξιοδοτικό σύστημα στο οποίο η υπαγωγή έχει καταστεί υποχρεωτική βάσει του BPW·

γ) συνταξιοδοτικό σύστημα, διαφορετικό από το περί ου πρόκειται στο οποίο η υπαγωγή έχει καταστεί υποχρεωτική βάσει του BrgW·

δ) συνταξιοδοτικό σύστημα που έχει επιλεγεί από τον εργοδότη πριν από τις 6 Μαΐου 1972 και είναι τουλάχιστον ανάλογο του προαναφερθέντος επαγγελματικού συνταξιοδοτικού συστήματος.

— έχει από την άσκηση της μη μισθωτής επαγγελματικής του δραστηριότητας εισοδήματα κατώτερα ορισμένου ποσού.

³⁰ Με τις απαντήσεις τους στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου, η Ολλανδική Κυβέρνηση και το Ταμείο συντάξεων ανέφεραν ότι το Ταμείο συντάξεων υπόκειται στις προϋποθέσεις του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού συντάξεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, απαλλαγές από την υποχρέωση υπαγωγής κατ' αρχήν δεν μπορούν να χορηγηθούν για άλλους λόγους από εκείνους που παραθέτει το άρθρο αυτό.

³¹ Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των αντίστοιχων εξουσιών του αρμόδιου υπουργού βάσει του άρθρου 26 του BrgW και του Ταμείου συντάξεων βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού συντάξεων, εξουσιών οι οποίες τους παρέχουν τη δυνατότητα να χορηγούν σε ειδικευμένους ιατρούς απαλλαγές από την υποχρέωση υπαγωγής, η Ολλανδική Κυβέρνηση διευκρίνισε, σε απάντηση γραπτής ερωτήσεως του Δικαστηρίου, ότι η εξουσία του υπουργού για τη χορήγηση απαλλαγών έχει επικουρικό χαρακτήρα σε σχέση με τη σχετική εξουσία ή υποχρέωση του Ταμείου

συντάξεων. Ο υπουργός έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει μόνο στις περιπτώσεις που το Ταμείο συντάξεων δεν έχει εξουσία να χορηγήσει τέτοια απαλλαγή.

32 Το άρθρο 44 του κανονισμού συντάξεων ορίζει ότι η διεύθυνση του Ταμείου συντάξεων έχει το δικαίωμα, σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, να επιτρέπει παρεκκλίσεις από τον κανονισμό συντάξεων υπέρ ορισμένων προσώπων που υπάρχουν στο ταμείο αυτό, αρκεί η επιτραπείσα παρέκκλιση να μη θίγει τα δικαιώματα τρίτου. Σύμφωνα με απάντηση του Ταμείου συντάξεων σε γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου, το άρθρο 44 του κανονισμού συντάξεων αποτελεί ρήτρα εξαιρέσεως η οποία αφορά τις ιδιαίτερα ανεπιεικείς καταστάσεις. Το άρθρο αυτό επιτρέπει τη χορήγηση ειδικών απαλλαγών σε ειδικές περιπτώσεις, ιδίως δε όταν ο ενδιαφερόμενος είχε ασφαλιστεί επί βραχύτατο χρονικό διάστημα για τη σύσταση συνταξιοδοτικού δικαιώματος.

33 Η Ολλανδική Κυβέρνηση ανέφερε σε απάντηση γραπτής ερωτήσεως του Δικαστηρίου ότι, ναι μεν το Ταμείο συντάξεων συστάθηκε υπό μορφήν ιδρύματος ιδιωτικού δικαίου, πλην όμως οι αποφάσεις του επί θεμάτων υποχρεωτικής υπαγωγής και απαλλαγής μπορούν να αμφισβητηθούν με μέσα έννομης προστασίας που παρέχει το διοικητικό δίκαιο. Έτσι, οι αποφάσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο ενστάσεως προς τον αρμόδιο υπουργό και, στη συνέχεια, προσφυγής ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων.

Το συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών

34 Το συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών προβλέπει:

α) σύνταξη γήρατος η οποία καταβάλλεται από το 65ο έτος της ηλικίας των ασφαλισμένων·

- β) σύνταξη επιζώντος, χήρας ή χήρου, η οποία ανέρχεται κατ' αρχήν στο 70 % της συντάξεως γήρατος που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου και η οποία θα καταβάλλεται στον σύζυγο του αποβιώσαντος ασφαλισμένου·

- γ) σύνταξη ορφανού η οποία ανέρχεται στο 14 % (28 % για ορφανό πατρός και μητρός) του ποσού της συντάξεως γήρατος και θα καταβάλλεται στα τέκνα του αποβιώσαντος ασφαλισμένου μέχρις ότου φθάσουν στην ηλικία των 18 ετών, με δυνατότητα παρατάσεως μέχρι την ηλικία των 27 ετών·

- δ) μηχανισμό αναπροσαρμογής ο οποίος συνδέει τις συντάξεις με τη γενική αύξηση του επιπέδου εισοδημάτων·

- ε) αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα σχετικά με περιόδους προγενέστερες της ιδρύσεως του Ταμείου συντάξεων·

- στ) σε περίπτωση ανικανότητας ασκήσεως του επαγγέλματος λόγω αναπηρίας, ανάληψη των εισφορών από το Ταμείο συντάξεων για τη συνέχιση της συστάσεως συνταξιοδοτικού δικαιώματος·

- ζ) επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές επιζώντος για τις χήρες, τους χήρους και τα ορφανά των ασφαλισμένων που απεβίωσαν κατά τη διάρκεια της ασφαλίσεώς τους πριν φθάσουν στην ηλικία των 65 ετών. Όσο νεότερος αποβιώνει ο ασφαλισμένος, τόσο υψηλότερο είναι το ποσό των επικουρικών αυτών παροχών.

35 Το συνταξιοδοτικό σύστημα έχει δύο πτυχές. Η πρώτη πτυχή, η οποία αποκαλείται «σύνταξη αναφοράς», περιλαμβάνει τη σύνταξη γήρατος, τη σύνταξη χηρείας και τη σύνταξη ορφανού κατά την ονομαστική τους αξία, δηλαδή χωρίς προσαρμογή των

συνταξιοδοτικών παροχών στη γενική αύξηση των εισοδημάτων. Όσον αφορά τη σύνταξη αναφοράς, το σώμα των ειδικευμένων ιατρών επέλεξε τη μορφή που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο b, του BpΓW, δηλαδή ότι τα μέλη του επαγγέλματος οφείλουν να συστήσουν τη σύνταξή τους αναφοράς συνάπτοντας ατομική ασφαλιστική σύμβαση με το Ταμείο συντάξεων ή με ασφαλιστική εταιρία που έχει την απαιτούμενη άδεια. Κάθε πέντε χρόνια οι ασφαλισμένοι μπορούν να αλλάξουν επιλογή. Το Ταμείο συντάξεων φροντίζει να τηρούν τα μέλη του επαγγέλματος την υποχρέωσή τους ασφαλίσεως.

- 36 Η ασφαλιστική εταιρία που καλύπτει την ασφάλιση σχετικά με τη σύνταξη αναφοράς οφείλει να συμβληθεί με το Ταμείο συντάξεων. Από πολλές απόψεις, το Ταμείο συντάξεων ενεργεί ως διαμεσολαβητής μεταξύ των ειδικευμένων ιατρών και του ασφαλιστή: έτσι, το Ταμείο συντάξεων εισπράττει τις εισφορές για τη σύνταξη αναφοράς και στη συνέχεια τις διαβιβάζει στον ασφαλιστή. Το Ταμείο συντάξεων και η ασφαλιστική εταιρία καθορίζουν επί αναλογιστικής βάσεως τα αντίστοιχα ασφάλιστρα για τη σύνταξη αναφοράς. Τα οφειλόμενα ασφάλιστρα ποικίλλουν αναλόγως της ηλικίας, του φύλου και των εισοδημάτων του ασφαλισμένου, των διοικητικών εξόδων του Ταμείου συντάξεων ή του ασφαλιστή και της αποδόσεως των χρηματικών τοποθετήσεων του Ταμείου συντάξεων ή του ασφαλιστή.
- 37 Η δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος περιλαμβάνει τον μηχανισμό αναπροσαρμογής, τα αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα, τη συνέχιση της συστάσεως συνταξιοδοτικού δικαιώματος χωρίς την καταβολή εισφορών σε περίπτωση αναπηρίας και τις επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές για τους επιζώντες. Ο μηχανισμός αναπροσαρμογής καθιστά δυνατό, χάρη σε έναν ετήσιο συντελεστή αναπροσαρμογής, να ακολουθούν οι συντάξεις και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα την αύξηση των εισοδημάτων. Όσον αφορά τη δεύτερη αυτή πτυχή, το σώμα των ειδικευμένων ιατρών επέλεξε τη μορφή που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο a, του BpΓW, δηλαδή ότι το Ταμείο συντάξεων διαχειρίζεται τα στοιχεία της πτυχής αυτής και ότι αυτά δεν θα μπορούν να ανατεθούν σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία.
- 38 Τα στοιχεία που ανήκουν στη δεύτερη πτυχή χρηματοδοτούνται, με εξαίρεση τις επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές για τους επιζώντες, με εισφορές που υπολογίζονται επί αναλογιστικής βάσεως. Όμως, μέχρι τώρα οι ασφαλισμένοι δεν έχουν επιβαρυνθεί με καμία εισφορά όσον αφορά τα αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα, καθόσον τα αποθεματικά αρκούσαν για τα δικαιώματα αυτά. Οι επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές για τους επιζώντες χρηματοδοτούνται με μια μέση ετήσια εισφορά.

- 39 Το σύστημα δεν λειτουργεί με επιλογή των κινδύνων μέσω ερωτηματολογίων ή ιατρικών εξετάσεων.
- 40 Το Ταμείο συντάξεων είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Τα κέρδη του διανέμονται στους δικαιούχους των συντάξεων και τους ασφαλισμένους υπό μορφήν αυξήσεως των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων.
- 41 Στις 31 Δεκεμβρίου 1997 το Ταμείο συντάξεων αριθμούσε 5 951 ασφαλισμένους, 1 063 πρώην ασφαλισμένους και 4 220 συνταξιούχους. Η τελευταία κατηγορία περιελάμβανε 1 238 χήρες ή χήρους, 185 ορφανά και 2 797 πρόσωπα που λάμβαναν σύνταξη γήρατος. Λήγοντος του 1997, το επενδεδυμένο κεφάλαιο του Ταμείου συντάξεων ανερχόταν σε 6 600 εκατομμύρια ολλανδικά φιορίνια.

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 42 Οι ανακόπτοντες των κύριων δικών, οι Ρανλον κ.λπ., είναι ειδικευμένοι ιατροί που ασκούν το επάγγελμά τους σε νοσοκομείο του Nijmegen. Δεν αμφισβητούν ότι ήσαν υποχρεωμένοι να ασφαλίζονται στο Ταμείο συντάξεων μέχρι το τέλος του 1995.
- 43 Από την 1η Ιανουαρίου 1996 οι Ρανλον κ.λπ. θεωρούν ότι πρέπει να απαλλαγούν από την υποχρέωση υπαγωγής στο Ταμείο συντάξεων βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού του Ταμείου συντάξεων. Υποστηρίζουν ότι έκτοτε ασκούν την επαγγελματική τους δραστηριότητα ως μισθωτοί, οπότε υπάγονται υποχρεωτικώς στο *Bedrijfspensioenfonds voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen* (κλαδικό ταμείο συντάξεων των εργαζομένων στους τομείς της υγείας και των ψυχικών και κοινωνικών αναγκών). Κατά συνέπεια, οι Ρανλον κ.λπ. έπαυσαν να καταβάλλουν τις εισφορές τους στο Ταμείο συντάξεων.

- 44 Το Ταμείο συντάξεων αμφισβητεί ότι οι Ραβλον κ.λπ. ασκούν το επάγγελμά τους στο πλαίσιο συμβάσεως εργασίας και εξέδωσε εις βάρος τους εντάλματα πληρωμής των καθυστερημένων ασφαλιστρών.
- 45 Οι Ραβλον κ.λπ. άσκησαν κατά των ενταλμάτων αυτών ανακοπή ενώπιον του Kantongerecht te Nijmegen. Με παρεμπόπτουσες αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1998, το δικαστήριο αυτό αποφάσισε ότι, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της συμβατικής τους σχέσεως με το νοσοκομείο, οι Ραβλον κ.λπ. δεν μπορούν να επικαλεστούν την απαλλαγή που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού του Ταμείου συντάξεων.
- 46 Κατά τις διαδικασίες, οι Ραβλον κ.λπ. υποστήριξαν ότι η υποχρεωτική υπαγωγή είναι αντίθετη προς διάφορες διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ.
- 47 Το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι το Hoge Raad der Nederlanden υπέβαλε στο Δικαστήριο, με απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1993, ερώτημα σχετικά με το συμβιβαστό της υποχρεωτικής υπαγωγής σε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, αλλά ότι το Δικαστήριο δεν απάντησε στο ερώτημα αυτό με την απόφασή του της 14ης Δεκεμβρίου 1995, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-430/93 και C-431/93, Van Schijndel και Van Veen (Σύλλογή 1995, σ. I-4705).
- 48 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Kantongerecht te Nijmegen αποφάσισε να αναστείλει τις διαδικασίες και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Πρέπει, υπό το πρίσμα του νόμου Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling [BpW] (...) ένα επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, στο οποίο η υπαγωγή είναι δυνάμει και κατ' εφαρμογήν του [BpW] υποχρεωτική για όλα τα μέλη ενός επαγγέλματος ή για μία ή περισσότερες κατηγορίες των μελών αυτών, με τα έννομα αποτελέσματα που έχει ο [BpW] (...) να θεωρηθεί ως επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 ή 90 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, συνιστά η υποχρεωτική υπαγωγή στο (...) επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών μέτρο κράτους μέλους που αναιρεί την πρακτική αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων επί επιχειρήσεων κανόνων ανταγωνισμού ή αυτό συμβαίνει μόνον κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και, στην περίπτωση αυτή, κάτω από ποιες;
- 3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τελευταίο ερώτημα, είναι δυνατόν άλλες περιστάσεις να καταστήσουν την υποχρεωτική υπαγωγή ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του άρθρου 90 της Συνθήκης και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιες;»

49 Με διάταξη της 17ης Ιουνίου 1998, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε να ενωθούν οι υποθέσεις C-180/98 έως C-184/98 προς διευκόλυνση της έγγραφης και προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί του παραδεκτού

50 Η Ελληνική Κυβέρνηση θέτει υπό αμφισβήτηση το παραδεκτό των υποβληθέντων ερωτημάτων λόγω της ελλείψεως, στις διατάξεις περί παραπομπής, αρκούντως ακριβούς καθορισμού του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου των διαφορών στις κύριες δίκες. Η κυβέρνηση αυτή ισχυρίζεται ότι, εφόσον το αιτούν δικαστήριο δεν περιέγραψε τις νομικές και οικονομικές πτυχές της λειτουργίας του επίμαχου στις κύριες δίκες συστήματος επικουρικών συντάξεων, δεν είναι δυνατόν να ληφθεί λυσιτελώς θέση επί των πιο πάνω ερωτημάτων, εν όψει ιδίως των περιπλόκων νομικών και πραγματικών παραγόντων που υπεισέρχονται στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού.

51 Πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ανάγκη να δοθεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που να είναι χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο απαιτεί όπως το εθνικό δικαστήριο καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του

οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, εξηγεί τις πραγματικές καταστάσεις επί των οποίων στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά. Οι επιταγές αυτές ισχύουν όλως ιδιαιτέρως σε ορισμένους τομείς, όπως ο τομέας του ανταγωνισμού, που χαρακτηρίζονται από περίπλοκες πραγματικές και νομικές καταστάσεις (βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 26ης Ιανουαρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-320/90 έως C-322/90, Telemarsicabruzzo κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-393, σκέψεις 6 και 7· της 14ης Ιουλίου 1998, C-284/95, Safety Hi-Tech, Συλλογή 1998, σ. I-4301, σκέψεις 69 και 70, και C-341/95, Bettati, Συλλογή 1998, σ. I-4355, σκέψεις 67 και 68, καθώς και της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-67/96, Albany, Συλλογή 1999, σ. I-5751, σκέψη 39, και συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-115/97 έως C-117/97, Brentjens', Συλλογή 1999, σ. I-6025, σκέψη 38).

52 Οι πληροφορίες που παρέχονται με τις αποφάσεις περί παραπομπής πρέπει όχι μόνο να καθιστούν δυνατό στο Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, αλλά και να παρέχουν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, τη δυνατότητα να υποβάλλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου. Στο Δικαστήριο απόκειται να μεριμνά για τη διασφάλιση της δυνατότητας αυτής, λαμβανομένου υπόψη ότι, δυνάμει της προαναφερθείσας διατάξεως, μόνον οι αποφάσεις περί παραπομπής κοινοποιούνται στα ενδιαφερόμενα μέρη (βλ., ιδίως, τις διατάξεις της 30ής Απριλίου 1988, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-128/97 και C-137/97, Testa και Modesti, Συλλογή 1998, σ. I-2181, σκέψη 6, και της 11ης Μαΐου 1999, C-325/98, Anssens, Συλλογή 1999, σ. I-2969, σκέψη 8, καθώς και τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψη 40, και Brentjens', σκέψη 39).

53 Εν προκειμένω, από τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου οι κυβερνήσεις των κρατών μελών και τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς και από τις παρατηρήσεις που υπέβαλε η ίδια η Ελληνική Κυβέρνηση για την περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι τα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο είναι παραδεκτά, προκύπτει ότι οι πληροφορίες που περιέχουν οι διατάξεις περί παραπομπής τούς έδωσαν τη δυνατότητα να λάβουν λυσιτελώς θέση επί των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο.

54 Περαιτέρω, ακόμη και αν η Ελληνική Κυβέρνηση θεώρησε εν προκειμένω ότι οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν από το αιτούν δικαστήριο δεν της παρέχουν τη δυνατότητα να λάβει θέση επί ορισμένων πτυχών των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι πληροφορίες αυτές συμπληρώθηκαν από τα στοιχεία της δικογραφίας που διαβίβασε το εθνικό δικα-

στήριο, από τις γραπτές παρατηρήσεις και από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου. Όλα τα στοιχεία αυτά, τα οποία περιέχονται στην έκθεση ακροατηρίου, γνωστοποιήθηκαν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη εν όψει της επ' ακροατηρίου συζητήσεως, κατά την οποία μπόρεσαν, εφόσον χρειάστηκε, να συμπληρώσουν τις παρατηρήσεις τους (βλ. τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψη 43, και Brentjens', σκέψη 42).

- 55 Συνεπώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν από το αιτούν δικαστήριο, συμπληρωθείσες εφόσον χρειάστηκε με τα στοιχεία που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη, παρέχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να γνωρίσει επαρκώς το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο των διαφορών στις κύριες δίκες για να μπορέσει να ερμηνεύσει τους κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού σε σχέση με την κατάσταση που αποτελεί το αντικείμενο των διαφορών αυτών.
- 56 Επομένως, τα υποβληθέντα ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 57 Με το δεύτερο ερώτημά του, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν τα άρθρα 5 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 10 ΕΚ) και 85 της Συνθήκης απαγορεύουν απόφαση των δημοσίων αρχών να καταστήσουν υποχρεωτική, κατόπιν αιτήσεως αντιπροσωπευτικής οργάνωσης των μελών ελευθερίου επαγγέλματος, την υπαγωγή σε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων.
- 58 Για να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να εξεταστεί πρώτ' απ' όλα αν είναι αντίθετη προς το άρθρο 85 της Συνθήκης η απόφαση που έλαβε μια αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσει για τα μέλη του επαγγέλματος αυτού ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσει από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν για όλα τα μέλη του πιο πάνω επαγγέλματος υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό.

- 59 Πρέπει να υπομνηστεί ευθύς εξ αρχής ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης απαγορεύει κάθε συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, κάθε απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων ή κάθε εναρμονισμένη πρακτική που μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Η σημασία του κανόνα αυτού οδήγησε τους συντάκτες της Συνθήκης να ορίσουν ρητώς στο άρθρο 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης ότι οι απαγορευόμενες δυνάμει της διάταξης αυτής συμφωνίες και αποφάσεις είναι αυτοδικαίως άκυρες.
- 60 Στη συνέχεια, πρέπει να επισημανθεί ότι, στην προαναφερθείσα απόφαση Brentjens' και στην απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-219/97, Drijvende Bokken (Συλλογή 1999, σ. I-6121), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η απόφαση που έλαβαν στο πλαίσιο συλλογικής συμβάσεως οι αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων συγκεκριμένου τομέα να ιδρύσουν, στον τομέα αυτόν, ένα μοναδικό ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν για όλους τους εργαζόμενους του πιο πάνω τομέα υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό δεν εμπίπτει στο άρθρο 85 της Συνθήκης.
- 61 Το Ταμείο συντάξεων, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή — η τελευταία όμως επικουρικός — ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ της εθνικής ρυθμίσεως περί των επιμάχων στις προαναφερθείσες υποθέσεις Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken κλαδικών συνταξιοδοτικών συστημάτων και της εθνικής ρυθμίσεως περί των επιμάχων στις κύριες δίκες επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων. Οι λόγοι για τους οποίους το Δικαστήριο έκρινε στις προαναφερθείσες αποφάσεις ότι η απόφαση των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων να ιδρύσουν κλαδικό ταμείο συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό δεν εμπίπτει στο άρθρο 85 της Συνθήκης δικαιολογούν επίσης το ότι μια όμοια απόφαση που, όπως στις υποθέσεις των κύριων δικών, έχει ληφθεί από τα μέλη ελευθερίου επαγγέλματος ούτε και αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης, ακόμη και αν τα μέλη του επαγγέλματος αυτού δεν ενεργούν στο πλαίσιο συλλογικής συμβάσεως.

- 62 Κατά το Ταμείο συντάξεων, την Ολλανδική Κυβέρνηση και την Επιτροπή, πλείστα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο σκεπτικό των αποφάσεων που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη ισχύουν και για τις υποθέσεις των κύριων δικών.
- 63 Πρώτον, η θέση σε εφαρμογή συστήματος επικουρικών συντάξεων υποχρεωτικού για όλα τα μέλη ελευθερίου επαγγέλματος συνάδει με το άρθρο 3, στοιχεία ζ' και θ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία ζ' και ι, ΕΚ), κατά το οποίο η δράση της Κοινότητας αφορά όχι μόνον ένα «καθεστώς που εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό μέσα στην εσωτερική αγορά» αλλά και «μια πολιτική στον κοινωνικό τομέα», και με το άρθρο 2 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 2 ΕΚ), κατά το οποίο η Κοινότητα έχει ως αποστολή, μεταξύ άλλων, «να προάγει την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων» και «ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας».
- 64 Δεύτερον, το επίμαχο στις κύριες δίκες επαγγελματικό σύστημα επικουρικών συντάξεων τέθηκε σε εφαρμογή κατόπιν αιτήσεως αντιπροσωπευτικής οργάνωσης των μελών του σχετικού επαγγέλματος, μετά από συλλογική διαπραγμάτευση.
- 65 Τρίτον, η απόφαση της αντιπροσωπευτικής οργάνωσης των μελών συγκεκριμένου επαγγέλματος να συστήσει το εν λόγω σύστημα επικουρικών συντάξεων και να ζητήσει να καταστεί το σύστημα αυτό υποχρεωτικό επιδιώκει τον ίδιο κοινωνικό σκοπό με την επίμαχη συμφωνία στις προαναφερθείσες υποθέσεις Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken, δηλαδή την εξασφάλιση ορισμένου επιπέδου συντάξεων για όλα τα μέλη ενός επαγγέλματος.
- 66 Η σημασία της κοινωνικής λειτουργίας που επιτελούν οι επικουρικές συντάξεις αναγνωρίστηκε πρόσφατα με την έκδοση, από τον κοινοτικό νομοθέτη, της οδηγίας 98/49/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1998, σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων επικουρικής συνταξιοδότησεως των μισθωτών και των μη μισθωτών

που μετακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ L 209, σ. 46), η οποία δεν κάνει διάκριση μεταξύ των συντάξεων των μισθωτών και των συντάξεων των μη μισθωτών.

- 67 Πρέπει να υπομνηστεί ότι, στις σκέψεις 64, 61 και 51 αντιστοίχως των προαναφερθεισών αποφάσεων Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken, το Δικαστήριο έκρινε ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι, ως εκ της φύσεως και του αντικειμένου τους, οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών απασχολήσεως και εργασίας δεν εμπίπτουν στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 68 Ο αποκλεισμός αυτός από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν μπορεί να επεκταθεί σε συμφωνία που, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, ναι μεν έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει ορισμένο επίπεδο συντάξεων για όλα τα μέλη ενός επαγγέλματος και, επομένως, να βελτιώσει μία από τις συνθήκες εργασίας των μελών αυτών, δηλαδή την αμοιβή τους, πλην όμως δεν συνήφθη στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων.
- 69 Πρέπει να υπογραμμιστεί συναφώς ότι η Συνθήκη δεν περιέχει καμία διάταξη που να ενθαρρύνει, όπως τα άρθρα 118 και 118 Β της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) καθώς και τα άρθρα 1 και 4 της Συμφωνίας για την κοινωνική πολιτική (ΕΕ 1992, C 191, σ. 91), τα μέλη ελευθερίων επαγγελμάτων να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις για τη βελτίωση των συνθηκών απασχολήσεως και εργασίας και να προβλέπει ότι, κατόπιν αιτήσεως των μελών των επαγγελμάτων αυτών, οι συμβάσεις αυτές θα καταστούν από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτικές για όλα τα μέλη των πιο πάνω επαγγελμάτων.
- 70 Υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ως εκ της φύσεως και του αντικειμένου της η απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσουν ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις

αρμόδιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό όλων των μελών του πιο πάνω επαγγέλματος δεν εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής.

- 71 Επομένως, πρέπει να εξακριβωθεί αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και, πρώτον, αν η επίμαχη στις κύριες δίκες αντιπροσωπευτική οργάνωση, η LSV, αποτελεί ένωση επιχειρήσεων.
- 72 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι, όταν η LSV ζήτησε από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο Ταμείο συντάξεων, η οργάνωση αυτή απετελείτο μόνον από ανεξάρτητους ειδικευμένους ιατρούς.
- 73 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξεταστεί, αφενός, αν οι εν λόγω ειδικευμένοι ιατροί αποτελούν επιχειρήσεις υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 74 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού, στην έννοια της επιχειρήσεως υπάγεται κάθε φορέας που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος του φορέα αυτού και του τρόπου χρηματοδότησεώς του (βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψη 21· της 17ης Φεβρουαρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-159/91 και C-160/91, Poucet και Pistre, Συλλογή 1993, σ. I-637, σκέψη 17· της 16ης Νοεμβρίου 1995, C-244/94, Fédération française des sociétés d'assurance κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-4013, σκέψη 14, καθώς και τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψη 77, Brentjens', σκέψη 77, και Drijvende Bokken, σκέψη 67).
- 75 Εν προκειμένω, πάλι από πάγια νομολογία προκύπτει ότι συνιστά οικονομική δραστηριότητα κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη

αγορά (αποφάσεις της 16ης Ιουνίου 1987, 118/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1987, σ. 2599, σκέψη 7, και της 18ης Ιουνίου 1998, C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1998, σ. I-3851, σκέψη 36).

- 76 Στις υποθέσεις των κύριων δικών, οι ειδικευμένοι ιατροί μέλη της LSV παρέχουν, υπό την ιδιότητά των ως ανεξαρτήτων οικονομικών μονάδων, υπηρεσίες σε μια αγορά, αυτήν των εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών. Οι ιατροί αυτοί λαμβάνουν από τους ασθενείς τους αμοιβή για τις υπηρεσίες που τους παρέχουν και αναλαμβάνουν τους οικονομικούς κινδύνους σχετικά με την άσκηση της δραστηριότητάς τους.
- 77 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι ανεξάρτητοι ειδικευμένοι ιατροί μέλη της LSV ασκούν οικονομική δραστηριότητα και, επομένως, αποτελούν επιχειρήσεις υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης, χωρίς ο περίπλοκος και τεχνικός χαρακτήρας των υπηρεσιών που παρέχουν και το γεγονός ότι ρυθμίζεται η άσκηση του επαγγέλματός τους να μπορούν να μεταβάλουν το συμπέρασμα αυτό (βλ., με το αυτό πνεύμα, την προαναφερθείσα απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψεις 37 και 38).
- 78 Όμως, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, όταν καταβάλλουν εισφορές στο δικό τους σύστημα επικουρικών συντάξεων, οι ειδικευμένοι ιατροί δεν ενεργούν ως επιχειρήσεις υπό την έννοια του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού. Ο ειδικευμένος ιατρός που ενεργεί για τη σύσταση δικής του επικουρικής συντάξεως ενεργεί ως τελικός καταναλωτής, η δε απόφαση που λαμβάνει στο πλαίσιο αυτό είναι άσχετη με το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού. Η απόφαση αυτή μπορεί να εξομοιωθεί με απόφαση διενέργειας τοποθετήσεων στις κεφαλαιαγορές ή με απόφαση αγοράς κατοικίας για παραθερισμό.
- 79 Πρέπει να επισημανθεί εν προκειμένω ότι το γεγονός ότι ένας ανεξάρτητος ειδικευμένος ιατρός καταβάλλει εισφορές σε επαγγελματικό σύστημα επικουρικών συντάξεων συνδέεται στενά με την άσκηση της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Η υπαγωγή ενός ειδικευμένου ιατρού στο σύστημα αυτό οφείλεται στην άσκηση του επαγγέλματός του. Το επίμαχο στις κύριες δίκες επαγγελματικό σύστημα επικουρικών συντάξεων, το οποίο ισχύει για όλα τα μέλη του επαγγέλματος, παρέχει στα μέλη αυτά τη δυνατότητα να διαθέσουν μέρος των επαγγελματικών τους εισοδημάτων για

να ασφαλιστούν και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, για να εξασφαλίσουν στους επιζώντες συζύγους τους και στα επιζώντα τέκνα τους ορισμένο επίπεδο εισοδημάτων μετά την παύση των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων.

- 80 Το γεγονός ότι κάθε ανεξάρτητος ειδικευμένος ιατρός καταβάλλει εισφορές στο ίδιο επαγγελματικό σύστημα επικουρικών συντάξεων συνδέεται άλλο τόσο με την άσκηση της επαγγελματικής του δραστηριότητας όσο το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό αλληλεγγύης μεταξύ όλων των ιατρών, ο οποίος εκδηλώνεται ιδίως με τη μη εξάρτηση των εισφορών από τον κίνδυνο, με την υποχρέωση αποδοχής όλων των μελών του επαγγέλματος χωρίς προηγούμενη ιατρική εξέταση, με την ανάληψη των εισφορών για να συνεχιστεί η σύσταση συνταξιοδοτικού δικαιώματος σε περίπτωση αναπηρίας, με τη χορήγηση αναδρομικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στους ασφαλισμένους που ήδη ασκούσαν το επάγγελμα πριν από την έναρξη της ισχύος του συστήματος, καθώς και με την αναπροσαρμογή του ποσού των συντάξεων για να διατηρείται η αξία τους.
- 81 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι ειδικευμένοι ιατροί ενεργούν ως τελικοί καταναλωτές όταν καταβάλλουν εισφορές στο δικό τους σύστημα επικουρικών συντάξεων.
- 82 Συνεπώς, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι οι ειδικευμένοι ιατροί, όταν αποφάσισαν, στο πλαίσιο της LSV, να καταβάλλουν από κοινού εισφορές μόνο σε ένα επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, ενήργησαν ως επιχειρήσεις υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 83 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξεταστεί, αφετέρου, αν η LSV πρέπει να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων υπό την έννοια των πιο πάνω διατάξεων.
- 84 Το Ταμείο συντάξεων ισχυρίζεται ότι το να χαρακτηριστεί η LSV ως ένωση επιχειρήσεων θα δημιουργήσει δυσμενείς διακρίσεις σε σχέση με άλλες επαγγελματικές

οργανώσεις, όπως αυτή του ολλανδικού δικηγορικού σώματος, οι οποίες τελούν υπό καθεστώς δημοσίου δικαίου και, ως εκ τούτου, έχουν κανονιστική εξουσία.

- 85 Εν προκειμένω, είναι αρκετό να υπομνηστεί ότι το δημοσίου δικαίου καθεστώς μιας επαγγελματικής οργάνωσης δεν εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης. Κατά το γράμμα της, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται σε συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και σε αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων. Επομένως, το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνεται μια απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων καθώς και ο νομικός χαρακτηρισμός που δίνεται στο πλαίσιο αυτό από την εθνική έννομη τάξη δεν επηρεάζουν τη δυνατότητα εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού και, ιδίως, του άρθρου 85 της Συνθήκης (απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, Clair, Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 17, και προαναφερθείσα απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 40).
- 86 Επί πλέον, αντιθέτως προς ό,τι ισχυρίζεται το Ταμείο συντάξεων, το γεγονός ότι, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με τις δημόσιες αρχές σχετικά με το κόστος των ιατρικών υπηρεσιών, η LSV έχει ως κύρια αποστολή την προώθηση των συμφερόντων των ειδικευμένων ιατρών, και ιδίως των εισοδημάτων τους, στα οποία περιλαμβάνονται οι επικουρικές συντάξεις, ούτε και αυτό είναι ικανό να αποκλείσει την επαγγελματική αυτή οργάνωση από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 87 Βέβαια, μια απόφαση οργανισμού που έχει κανονιστική εξουσία σε συγκεκριμένο τομέα μπορεί να μην εμπίπτει στο άρθρο 85 της Συνθήκης όταν ο οργανισμός αυτός απαρτίζεται κατά πλειοψηφία από εκπροσώπους της δημοσίας εξουσίας και όταν λαμβάνει την απόφαση αυτή τηρουμένων ορισμένων κριτηρίων δημοσίου συμφέροντος (απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1995, C-96/94, Centro Servizi Spediporto, Συλλογή 1995, σ. I-2883, σκέψεις 23 έως 25, και προαναφερθείσα απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψεις 41 έως 44).
- 88 Όμως, τούτο δεν συμβαίνει στις υποθέσεις των κύριων δικών. Συγκεκριμένα, όταν η LSV αποφάσισε να ιδρύσει το Ταμείο συντάξεων και να ζητήσει από τις δημόσιες

αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό, η οργάνωση αυτή απαρτιζόταν μόνον από ανεξάρτητους ειδικευμένους ιατρούς των οποίων προόσπιζε τα οικονομικά συμφέροντα.

- 89 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η LSV πρέπει να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 90 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξεταστεί, δεύτερον, αν η απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσουν ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν την υπαγωγή στο ταμείο αυτό υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς.
- 91 Κατά πάγια νομολογία, η εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης σε μια συγκεκριμένη περίπτωση απαιτεί να καθοριστούν τα κριτήρια της διατάξεως αυτής λαμβανομένων υπόψη του οικονομικού πλαισίου εντός του οποίου δρουν οι επιχειρήσεις, των προϊόντων ή υπηρεσιών που αφορούν οι αποφάσεις των εν λόγω επιχειρήσεων, καθώς και της δομής και των πραγματικών συνθηκών λειτουργίας της σχετικής αγοράς (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1995, C-399/93, *Oude Luttikhuis* κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-4515, σκέψη 10).
- 92 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνηστεί ότι η προαναφερθείσα απόφαση συνεπάγεται ότι όλα τα μέλη ενός ελευθερίου επαγγέλματος ενεργούν για τη σύσταση, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις και μόνο σε έναν οργανισμό, της επικουρικής τους συντάξεως, εξαιρουμένης της συντάξεως αναφοράς για τη λήψη της οποίας μπορούν ελεύθερα να συμβληθούν με ασφαλιστική εταιρία που έχει την απαιτούμενη άδεια.

- 93 Συνεπώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια τέτοια απόφαση, η οποία εν μέρει εναρμονίζει το κόστος και τις παροχές επικουρικών συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών, περιορίζει τον ανταγωνισμό όσον αφορά ένα συντελεστή του κόστους των εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών. Η απόφαση αυτή έχει όντως ως αποτέλεσμα ότι οι εν λόγω ιατροί δεν ανταγωνίζονται αλλήλους για να επιτύχουν λιγότερο επαχθή ασφάλιση γι' αυτό το μέρος της συντάξεώς τους.
- 94 Όμως, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 138 έως 143 των προτάσεών του, τα περιοριστικά αποτελέσματα μιας τέτοιας απόφασης στην αγορά των εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών είναι περιορισμένα.
- 95 Συγκεκριμένα, η επίμαχη απόφαση έχει περιοριστικά αποτελέσματα έναντι μόνον ενός συντελεστή του κόστους των υπηρεσιών που προσφέρονται από τους ανεξάρτητους ειδικευμένους ιατρούς, δηλαδή του συστήματος επικουρικών συντάξεων, συντελεστή ο οποίος έχει μικρή σημασία συγκριτικά με άλλους συντελεστές, όπως οι ιατρικές αμοιβές ή η αξία του ιατρικού εξοπλισμού. Το κόστος του συστήματος επικουρικών συντάξεων ασκεί μόνον περιθωριακή και έμμεση επιρροή στο τελικό κόστος των υπηρεσιών που προσφέρονται από τους ανεξάρτητους ειδικευμένους ιατρούς.
- 96 Επί πλέον, πρέπει να επισημανθεί ότι η θέση σε εφαρμογή συστήματος επικουρικών συντάξεων που τελεί υπό τη διαχείριση ενός μόνον ταμείου συντάξεων παρέχει στους ανεξάρτητους ειδικευμένους ιατρούς τη δυνατότητα να κατανείμουν τους ασφαλιζόμενους κινδύνους, επιτυγχάνοντας συγχρόνως οικονομίες κλίμακας σχετικά με τη διαχείριση των εισφορών και της καταβολής των συντάξεων καθώς και με τον τρόπο τοποθέτησής των στοιχείων του ενεργητικού.
- 97 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσουν ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων δεν περιορίζει αισθητώς τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς.

- 98 Όσο για την υποβληθείσα στις δημόσιες αρχές από αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος αίτηση να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο επαγγελματικό ταμείο συντάξεων που ίδρυσε η οργάνωση αυτή, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αίτηση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο πανομοιότυπου καθεστώτος με εκείνο που υφίσταται σε πλείστα εθνικά δίκαια όσον αφορά την άσκηση κανονιστικής εξουσίας στον κοινωνικό τομέα. Το καθεστώς αυτό σκοπεί στη διευκόλυνση της συστάσεως της αναγόμενης στο δεύτερο βήθρο επικουρικής συντάξεως και συνεπάγεται ορισμένες εξασφαλίσεις που ο υπουργός οφείλει να φροντίζει να τηρούνται, οπότε η αίτηση που υποβάλλεται από τα μέλη ελευθερίου επαγγέλματος δεν μπορεί να συνιστά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 99 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσουν ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν την υπαγωγή στο ταμείο αυτό υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού δεν είναι αντίθετη προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 100 Κατά συνέπεια, για τους ίδιους λόγους, ούτε η απόφαση του οικείου κράτους μέλους να καταστήσει την υπαγωγή σε ένα τέτοιο ταμείο υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος είναι αντίθετη προς τα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης.
- 101 Επομένως, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης δεν απαγορεύουν απόφαση των δημοσίων αρχών να καταστήσουν υποχρεωτική, κατόπιν αιτήσεως αντιπροσωπευτικής οργανώσεως των μελών ελευθερίου επαγγέλματος, την υπαγωγή σε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 102 Με το πρώτο ερώτημά του, το οποίο πρέπει να εξεταστεί δεύτερο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν ταμείο συντάξεων, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων, το οποίο ιδρύθηκε από αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος και στο οποίο η υπαγωγή κατέστη από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 103 Κατά το Ταμείο συντάξεων και τις κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις κατ'εφαρμογήν του άρθρου 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου, ένα τέτοιο ταμείο δεν αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης. Συναφώς, υπενθυμίζουν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του επαγγελματικού ταμείου συντάξεων και του συστήματος επικουρικών συντάξεων που το ταμείο αυτό διαχειρίζεται.
- 104 Πρώτον, η υποχρεωτική υπαγωγή όλων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος σε σύστημα επικουρικών συντάξεων, ή τουλάχιστον στη σημαντικότερη πτυχή του συστήματος αυτού, επιτελεί κοινωνική λειτουργία ουσιαστική εντός του συνταξιοδοτικού καθεστώτος των Κάτω Χωρών λόγω του χαμηλότερου ποσού της κατά νόμον συντάξεως, το οποίο υπολογίζεται βάσει του κατώτατου κατά νόμον μισθού. Εφόσον ένα σύστημα επικουρικών συντάξεων δημιουργήθηκε από τα μέλη ελευθερίου επαγγέλματος και εφόσον η υπαγωγή στο σύστημα αυτό κατέστη υποχρεωτική από τις δημόσιες αρχές, το εν λόγω σύστημα αποτελεί στοιχείο του ολλανδικού καθεστώτος κοινωνικής προστασίας, το δε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων που είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση του συστήματος αυτού πρέπει να θεωρηθεί ως συμβάλλον στη διαχείριση της δημοσίας υπηρεσίας της κοινωνικής ασφάλισης.
- 105 Δεύτερον, το επαγγελματικό ταμείο συντάξεων δεν έχει κερδοσκοπικό σκοπό. Τα έξοδα διαχειρίσεως ενός τέτοιου ταμείου είναι μικρότερα από τα έξοδα διαχειρίσεως των εταιριών ασφάλειας ζωής και τα κέρδη του αναδιανέμονται στους ασφαλισμένους υπό μορφήν αυξήσεως των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων. Η επαγ-

γελματική οργάνωση με πρωτοβουλία της οποίας ιδρύθηκε ένα τέτοιο ταμείο ασκεί άμεσο έλεγχο όσον αφορά την εφαρμογή του συνταξιοδοτικού συστήματος με το να ορίζει και να ανακαλεί τα μέλη των διαχειριστικών οργάνων του ταμείου αυτού. Επί πλέον, η διαχείριση ενός τέτοιου ταμείου τελεί υπό τον έλεγχο των δημοσίων αρχών, και εν προκειμένω του Ασφαλιστικού Επιμελητηρίου.

- 106 Τρίτον, το επαγγελματικό ταμείο συντάξεων λειτουργεί βάσει της αρχής της αλληλεγγύης. Η αλληλεγγύη αυτή καθίσταται εναργής από το ότι υφίσταται υποχρέωση αποδοχής όλων των μελών του σχετικού επαγγέλματος χωρίς προηγούμενη ιατρική εξέταση, από το ότι το σύστημα αναλαμβάνει τις εισφορές για να συνεχιστεί η σύσταση συνταξιοδοτικού δικαιώματος σε περίπτωση αναπηρίας, από το ότι χορηγούνται αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα στους ασφαλισμένους που ήδη ασκούσαν το επάγγελμα πριν από την έναρξη της ισχύος του συστήματος και από το ότι αναπροσαρμόζεται το ποσό των συντάξεων για να διατηρείται η αξία τους. Η αρχή της αλληλεγγύης απορρέει και από το γεγονός ότι το ποσό της εισφοράς που εισπράττεται από το ταμείο συντάξεων είναι ανεξάρτητο της ηλικίας κατά την οποία ο ασφαλισμένος άρχισε να ασκεί το επάγγελμα και της καταστάσεως της υγείας του κατά τον χρόνο της υπαγωγής του στο σύστημα. Η αλληλεγγύη αυτή καθιστά απαραίτητη την υποχρεωτική υπαγωγή όλων των μελών του πιο πάνω επαγγέλματος στο σύστημα επικουρικών συντάξεων. Αν δεν ήταν υποχρεωτική η υπαγωγή, η μη συμμετοχή των «καλών» κινδύνων θα οδηγούσε σε «καθοδική σπείρα» που θα έθετε σε κίνδυνο την οικονομική ισορροπία του συστήματος.
- 107 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Ταμείο συντάξεων και οι κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις υποστηρίζουν ότι το Ταμείο συντάξεων αποτελεί οργανισμό επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, όπως οι οργανισμοί που εξετάστηκαν στην προαναφερθείσα απόφαση Poucet και Pistre, και αντιθέτως προς τον οργανισμό που εξετάστηκε στην προαναφερθείσα απόφαση Fédération française des sociétés d'assurance κ.λπ., ο οποίος θεωρήθηκε ως επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 108 Όπως υπομνήστηκε στη σκέψη 74 της παρούσας αποφάσεως, στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι στην έννοια της επιχειρήσεως υπάγεται κάθε φορέας που ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος του φορέα αυτού και του τρόπου χρηματοδοτήσεώς του.

109 Επί πλέον, στη σκέψη 19 της προαναφερθείσας αποφάσεως Roucet και Pistre, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν εμπίπτουν στην έννοια αυτή οι οργανισμοί που είναι επιφορτισμένοι με τη διαχείριση ορισμένων υποχρεωτικών συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως τα οποία στηρίζονται στην αρχή της αλληλεγγύης. Κατ' αρχάς, στο πλαίσιο του συστήματος ασφαλίσεως υγείας και μητρότητας που εξέτασε τότε το Δικαστήριο, οι παροχές ήσαν όντως πανομοιότυπες για όλους τους δικαιούχους, μολόντι οι εισφορές ήσαν ανάλογες των εισοδημάτων· στη συνέχεια, στο σύστημα ασφαλίσεως γήρατος, η χρηματοδότηση των συντάξεων εξασφαλιζόταν από τους εν ενεργεία εργαζομένους· επί πλέον, τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, τα οποία καθορίζονταν από τον νόμο, δεν ήσαν ανάλογα των εισφορών που είχαν καταβληθεί στο σύστημα ασφαλίσεως γήρατος· τέλος, τα συστήματα που είχαν πλεόνασμα μετείχαν στη χρηματοδότηση των συστημάτων που είχαν διαρθρωτικές οικονομικές δυσχέρειες. Η αλληλεγγύη εκείνη συνεπαγόταν αναγκαστικά ότι η διαχείριση των διαφόρων συστημάτων εξασφαλιζόταν από έναν ενιαίο οργανισμό και ότι η υπαγωγή στα συστήματα αυτά ήταν υποχρεωτική.

110 Αντιθέτως, στην προαναφερθείσα απόφαση Fédération française des sociétés d'assurance κ.λπ., το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός ο οποίος διαχειρίζεται σύστημα ασφαλίσεως γήρατος, που συμπληρώνει το υποχρεωτικό βασικό σύστημα και που έχει καθιερωθεί διά νόμου ως προαιρετικό και λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποιήσεως, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης. Η προαιρετική υπαγωγή, η εφαρμογή της αρχής της κεφαλαιοποιήσεως και το γεγονός ότι οι παροχές εξαρτώνταν μόνον από το ποσό των εισφορών που είχαν καταβάλει οι δικαιούχοι καθώς και από τα αποτελέσματα των επενδύσεων στις οποίες προέβαινε ο διαχειριζόμενος το σύστημα οργανισμός συνεπάγονταν ότι ο οργανισμός αυτός ασκούσε οικονομική δραστηριότητα σε ανταγωνισμό με τις εταιρίες ασφάλειας ζωής. Ούτε η επιδίωξη σκοπού κοινωνικού χαρακτήρα ούτε η έλλειψη κερδοσκοπικού σκοπού ούτε οι επιταγές αλληλεγγύης ούτε οι άλλοι κανόνες σχετικά ιδίως με τους περιορισμούς στους οποίους ο διαχειριζόμενος το σύστημα οργανισμός υπέκειτο κατά την πραγματοποίηση των επενδύσεων του ήσαν τον οικονομικό χαρακτήρα από τη δραστηριότητα που ασκούσε ο οργανισμός αυτός.

111 Στηριζόμενο στην προαναφερθείσα απόφαση Fédération française des sociétés d'assurance κ.λπ., το Δικαστήριο αποφάνθηκε στις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken ότι ταμείο συντάξεων, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων, το οποίο ιδρύθηκε με συλλογική σύμβαση μεταξύ των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των

εργοδοτών και των εργαζομένων συγκεκριμένου τομέα και στο οποίο η υπαγωγή κατέστη από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους του τομέα αυτού, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85 επ. της Συνθήκης.

- 112 Για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το επίμαχο στις υποθέσεις που αναφέρει η προηγούμενη σκέψη κλαδικό ταμείο συντάξεων καθορίζει από μόνο του το ποσό των εισφορών και των παροχών, λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποίησης και συνεπώς, αντιθέτως προς τις παροχές που καταβάλλονται από τους οργανισμούς που είναι επιφορτισμένοι με τη διαχείριση υποχρεωτικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους οποίους αναφέρεται η προαναφερθείσα απόφαση Roucet και Pistre, το ύψος των παροχών που καταβάλλονται από το ταμείο συντάξεων εξαρτάται από τα οικονομικά αποτελέσματα των χρηματικών τοποθετήσεων στις οποίες προβαίνει και για τις οποίες υπόκειται, όπως μια ασφαλιστική εταιρία, στον έλεγχο του Ασφαλιστικού Επιμελητηρίου. Επί πλέον, το γεγονός ότι το κλαδικό ταμείο συντάξεων έχει, σε ορισμένες περιπτώσεις, την υποχρέωση ή την ευχέρεια να απαλλάξει τις επιχειρήσεις από την υποχρέωση υπαγωγής συνεπάγεται ότι το ταμείο αυτό ασκεί οικονομική δραστηριότητα σε ανταγωνισμό με τις ασφαλιστικές εταιρίες (βλ. τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψεις 81 έως 84, Brentjens', σκέψεις 81 έως 84, και Drijvende Bokken, σκέψεις 71 έως 74).
- 113 Τούτο ισχύει και για το επίμαχο στις κύριες δίκες επαγγελματικό ταμείο συντάξεων.
- 114 Συγκεκριμένα, το Ταμείο συντάξεων καθορίζει από μόνο του το ποσό των εισφορών και των παροχών και λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποίησης. Επομένως, το ποσό των παροχών που χορηγούνται από το Ταμείο συντάξεων εξαρτάται από τα αποτελέσματα των επενδύσεων που πραγματοποιεί και για τις οποίες υπόκειται, όπως μια ασφαλιστική εταιρία, στον έλεγχο του Ασφαλιστικού Επιμελητηρίου.
- 115 Από τα χαρακτηριστικά αυτά, στα οποία προστίθενται, αφενός, το γεγονός ότι οι ειδικευμένοι ιατροί μπορούν να επιλέξουν να συστήσουν τη σύνταξή τους αναφοράς στο Ταμείο συντάξεων ή σε ασφαλιστική εταιρία που έχει την απαιτούμενη άδεια και, αφετέρου, η εξουσία του Ταμείου συντάξεων να χορηγεί σε ορισμένες κατηγορίες

ειδικευμένων ιατρών απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής όσον αφορά τα λοιπά στοιχεία του συνταξιοδοτικού συστήματος, προκύπτει ότι το Ταμείο συντάξεων ασκεί οικονομική δραστηριότητα σε ανταγωνισμό με τις ασφαλιστικές εταιρίες.

- 116 Κατά συνέπεια, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι οργανισμός όπως το Ταμείο συντάξεων αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.
- 117 Η έλλειψη κερδοσκοπικού σκοπού καθώς και τα στοιχεία αλληλεγγύης που προβλήθηκαν από το Ταμείο συντάξεων και από τις κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις δεν αρκούν για να αφαιρέσουν από το Ταμείο συντάξεων την ιδιότητά του ως επιχείρησης υπό την έννοια των περιεχομένων στη Συνθήκη κανόνων ανταγωνισμού (βλ. τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψη 85, Brentjens', σκέψη 85, και Drijvende Bokken, σκέψη 75).
- 118 Ασφαλώς, η επιδίωξη κοινωνικού σκοπού, τα προαναφερθέντα στοιχεία αλληλεγγύης καθώς και οι περιορισμοί ή έλεγχοι σχετικά με τις επενδύσεις που πραγματοποιεί το Ταμείο συντάξεων μπορούν να καταστήσουν την υπηρεσία που παρέχει το ταμείο αυτό λιγότερο ανταγωνιστική από την ανάλογη υπηρεσία που παρέχουν οι ασφαλιστικές εταιρίες. Ναι μεν τέτοιοι εξαναγκασμοί δεν εμποδίζουν να θεωρηθεί η δραστηριότητα που ασκείται από το Ταμείο συντάξεων ως οικονομική δραστηριότητα, πλην όμως θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν το αποκλειστικό δικαίωμα ενός τέτοιου οργανισμού να διαχειρίζεται σύστημα επικουρικών συντάξεων (βλ. τις προαναφερθείσες αποφάσεις Albany, σκέψη 86, Brentjens', σκέψη 86, και Drijvende Bokken, σκέψη 76).
- 119 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ταμείο συντάξεων, όπως το επίμαχο στις κύριες δίκες, το οποίο καθορίζει από μόνο του το ποσό των εισφορών και των παροχών και λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποίησης, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων συσταθέντος από αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου

επαγγέλματος και στο οποίο η υπαγωγή έχει καταστεί από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 120 Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν τα άρθρα 86 και 90 της Συνθήκης απαγορεύουν να χορηγήσουν οι δημόσιες αρχές σε ταμείο συντάξεων το αποκλειστικό δικαίωμα διαχείρισεως του συστήματος επικουρικών συντάξεων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος.
- 121 Από την απάντηση που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα προκύπτει ότι, όσον αφορά τη σύσταση συντάξεως αναφοράς, το Ταμείο συντάξεων αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης και ότι λειτουργεί σε ανταγωνισμό με τις ασφαλιστικές εταιρίες. Επομένως, γι' αυτό το μέρος του συστήματος επικουρικών συντάξεων, το Ταμείο συντάξεων δεν έχει αποκλειστικό δικαίωμα υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης.
- 122 Αντιθέτως, όσον αφορά τη δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος, η οποία περιλαμβάνει τον μηχανισμό αναπροσαρμογής, τα αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα, τη συνέχιση της συστάσεως συνταξιοδοτικού δικαιώματος σε περίπτωση αναπηρίας και τις επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές για τους επιζώντες, η απόφαση των δημοσίων αρχών να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο Ταμείο συντάξεων συνεπάγεται αναγκαστικά τη χορήγηση στο Ταμείο συντάξεων του αποκλειστικού δικαιώματος εισπράξεως και διαχείρισεως των εισφορών που καταβάλλονται για τη σύσταση των πιο πάνω δικαιωμάτων. Επομένως, ένα τέτοιο ταμείο πρέπει να θεωρηθεί επιχείρηση στην οποία οι δημόσιες αρχές έχουν χορηγήσει αποκλειστικά δικαιώματα υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 123 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξεταστεί αν το Ταμείο συντάξεων κατέχει δεσπόζουσα θέση σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς.
- 124 Το Ταμείο συντάξεων και η Ολλανδική Κυβέρνηση ισχυρίζονται συναφώς ότι το Ταμείο συντάξεων δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης. Η αγορά των επικουρικών συντάξεων των εγκατεστημένων στις Κάτω Χώρες ανεξαρτήτων ειδικευμένων ιατρών δεν αποτελεί αγορά υπηρεσιών χωριστή από εκείνην του συνόλου των επικουρικών συντάξεων σε αυτό το κράτος μέλος.
- 125 Εν προκειμένω, όπως ορθώς σημείωσε η Επιτροπή, αρκεί η διαπίστωση ότι η χορήγηση στο Ταμείο συντάξεων του αποκλειστικού δικαιώματος διαχείρισης της δεύτερης πτυχής του επαγγελματικού συστήματος επικουρικών συντάξεων των εγκατεστημένων στις Κάτω Χώρες ειδικευμένων ιατρών έχει ως συνέπεια ότι αυτοί δεν έχουν τη δυνατότητα να συστήσουν με άλλον ασφαλιστή το μέρος αυτό του συνταξιοδοτικού τους συστήματος.
- 126 Συνεπώς, το Ταμείο συντάξεων έχει εκ του νόμου μονοπώλιο παροχής ορισμένων υπηρεσιών σχετικά με την ασφάλιση σε επαγγελματικό τομέα κράτους μέλους και, επομένως, σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς. Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθεί ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης (βλ. τις αποφάσεις της 10ης Δεκεμβρίου 1991, C-179/90, *Merci convenzionali porto di Genova*, Συλλογή 1991, σ. I-5889, σκέψη 14, και της 13ης Δεκεμβρίου 1991, C-18/88, *GB-Inno-BM*, Συλλογή 1991, σ. I-5941, σκέψη 17).
- 127 Ωστόσο, πρέπει να προστεθεί ότι απλώς και μόνον η δημιουργία δεσπόζουσας θέσεως με τη χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων υπό την έννοια του άρθρου 90,

παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν είναι, αυτή καθαυτή, ασυμβίβαστη με το άρθρο 86 της Συνθήκης. Κράτος μέλος παραβαίνει τις απαγορεύσεις των δύο αυτών διατάξεων μόνον όταν η σχετική επιχείρηση οδηγείται, απλώς και μόνο με την άσκηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων που της έχουν χορηγηθεί, σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς της ή όταν τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να δημιουργήσουν μια κατάσταση εντός της οποίας η επιχείρηση αυτή οδηγείται σε τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά (αποφάσεις Höfner και Elser, προαναφερθείσα, σκέψη 29 της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, ERT, Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψη 37· *Merci convenzionali porto di Genova*, προαναφερθείσα, σκέψεις 16 και 17 της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-323/93, *Centre d'Insémination de la Crespelle*, Συλλογή 1994, σ. I-5077, σκέψη 18, και της 12ης Φεβρουαρίου 1998, C-163/96, *Raso κ.λπ.*, Συλλογή 1998, σ. I-533, σκέψη 27). Όπως προκύπτει από τη σκέψη 31 της προαναφερθείσας αποφάσεως Höfner και Elser, τέτοια καταχρηστική πρακτική αντίθετη προς το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης υφίσταται ιδίως όταν κράτος μέλος χορηγεί σε επιχείρηση το αποκλειστικό δικαίωμα ασκήσεως ορισμένων δραστηριοτήτων και δημιουργεί μια κατάσταση εντός της οποίας η επιχείρηση αυτή προφανώς δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τη ζήτηση που υπάρχει στην αγορά για δραστηριότητες αυτού του είδους.

128 Όμως, ούτε από τη δικογραφία που διαβιβάστηκε από το εθνικό δικαστήριο ούτε από τις γραπτές ή προφορικές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από το Ταμείο συντάξεων, από τις κυβερνήσεις που έλαβαν μέρος στη διαδικασία και από την Επιτροπή προκύπτει ότι το Ταμείο συντάξεων, απλώς και μόνο με την άσκηση του αποκλειστικού δικαιώματος που του έχει χορηγηθεί, οδηγείται σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς του ή ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές που προσφέρονται από το Ταμείο συντάξεων δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ειδικευμένων ιατρών.

129 Πρέπει να επισημανθεί εν προκειμένω ότι οι Ρανβον κ.λπ. δεν εξέφρασαν την επιθυμία να συστήσουν τα δικαιώματά τους επικουρικής συντάξεως σε ασφαλιστική εταιρία· ισχυρίστηκαν ότι δεν υπάγονται στο Ταμείο συντάξεων αλλά σε άλλο επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, όπου και σ' αυτό η υπαγωγή έχει καταστεί υποχρεωτική.

130 Επομένως, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 86 και 90 της Συνθήκης δεν απαγορεύουν να χορηγήσουν οι δημόσιες αρχές σε ταμείο συντάξεων το αποκλειστικό δικαίωμα διαχειρίσεως του συστήματος επικουρικών συντάξεων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ¹³¹ Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική, η Ελληνική και η Γαλλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους των κύριων δικών τον χαρακτήρα παρεμπιπτοντος που ανέκλυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διατάξεις της 8ης Μαΐου 1998 το Kantongerecht te Nijmegen, αποφαινεται:

- 1) Τα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ) δεν απαγορεύουν απόφαση των δημοσίων αρχών να καταστήσουν υποχρεωτική, κατόπιν αιτήσεως αντιπροσωπευτικής οργάνωσης των μελών ελευθερίου επαγγέλματος, την υπαγωγή σε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων.
- 2) Ταμείο συντάξεων, όπως το επίμαχο στις κύριες δίκες, το οποίο καθορίζει από μόνο του το ποσό των εισφορών και των παροχών και λειτουργεί σύμφωνα με

την αρχή της κεφαλαιοποίησης, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων συσταθέντος από αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος και στο οποίο η υπαγωγή έχει καταστεί από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85 της Συνθήκης, 86 και 90 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 82 ΕΚ και 86 ΕΚ).

- 3) Τα άρθρα 86 και 90 της Συνθήκης δεν απαγορεύουν να χορηγήσουν οι δημόσιες αρχές σε ταμείο συντάξεων το αποκλειστικό δικαίωμα διαχείρισης του συστήματος επικουρικών συντάξεων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος.

Rodríguez Iglesias	Moitinho de Almeida	Edward	
Sevón	Schintgen	Kapteyn	Gulmann
	Puissochet	Wathelet	

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Σεπτεμβρίου 2000.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias